

Berislav Valušek

Akademija primijenjenih umjetnosti, Rijeka

Vila Münz u Ičićima¹

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 20. 3. 2009. – Prihvaćen 20. 5. 2009.

UDK: 728.84 (497.5 Ičići)

Sažetak

U tekstu se analizira rezidencijalna ladanjska vila Münz u Ičićima pokraj Opatije, izgrađena 1911. godine. Širi kontekst uključuje povijesni uvod, opće informacije o urbanizmu i arhitekturi Opatije i rivijere, tipološke karakteristike vila Opatijske rivijere i životopis naručitelja. Slijedi uvid u logiku projektiranja vrta i njegov suodnos sa zatečenom mikrouurbanom situacijom, detaljni opisi vanjštine i tlocrtnih dispozicija vile. Raščlambom morfoloških, stilskih i konstrukcijskih datosti

dolazi se do zaključka o historicističko-secesijskom karakteru vile, te o njezinoj Gesamtkunstwerk koncepciji projektiranja nastaloj na podlozi teorijskih zasada Wagnerove škole arhitekture. Posebno se ukazuje na keramiku kao najzastupljeniji materijal vanjštine i unutrašnjosti vile. U zaključnom dijelu vila Münz smješta se u kronološki i stilsko-morfološki kontekst ladanjskih vila Rivijere, s naglaskom na njezinim posebnostima.

Ključne riječi: *Opatija, vila, historicizam, secesija, Gesamtkunstwerk, keramika*

Počeci turizma u Opatiji

Turistička Opatija začeta je 1844. godine, kada riječki patricij i veletrgovac Higin vitez Scarpa² u Opatiji gradi vilu, koju naziva po svojoj tada već preminuloj supruzi – *Angiolina*, te oko nje uređuje park. Prije i nakon toga Opatija je bila malo raštrkano naselje uz crkvu i opatiju sv. Jakova,³ po kojoj je dobila ime. Samostan i crkva izgrađeni su u 12. stoljeću, a prvi put se u pisanim izvorima spominju 1439. godine, u knjizi riječkog notara Antuna de Renna de Mutine.⁴

No, pravi turizam započinje četrdeset godina kasnije, nakon što do Opatije (Matulja) dolazi željeznička pruga (1873.) te kada Carsko-kraljevsko privilegirano Društvo Južnih željeznica iz Beča kupuje vilu *Angiolinu* (1882.) i zemljišta oko nje, te započinje sustavno pretvarati Opatiju u mondenu zimovalište i lječilište. Prvi izgrađeni opatijski hotel i danas nosi ime *Kvarner*, a zgotovljen je 1884. Sljedećih godina Društvo Južnih željeznica izgrađuje hotele (*Kronprinzessin Stephanie*, današnji hotel *Imperial*, 1885.), depandanse (*Amalia*, 1889.) i vile što su služili za odmor gostiju najveće platežne moći. Društvo uređuje i veliki park oko vile *Angioline*, koju pretvara u administrativni centar uprave. Park je projektirao pejzažni arhitekt Carl Schubert iz Beča, predsjednik Carsko-kraljevskog društva za izgradnju i uljepšavanje perivoja.⁵ Park je i danas (manje-više) sličan svom izvorniku.⁶

Zbog svoje blage klime, blizine ondašnjih centara Monarhije, te zahvaljujući planskom i sustavnom ulaganju u turizam, Opatija uskoro i službeno postaje lječilište (1889.). Opatiju posjećuju, zbog liječenja ili odmora, gotovo sve okrunjene glave Europe, kao i svjetski poznati umjetnici.

Sve do 1918. grad ostaje trajnom destinacijom austro-ugarskog visokog društva – aristokracije, buržoazije i umjetnika. Velik broj predstavnika tih slojeva društva u Opatiji gradi svoje vile.

Urbanistički razvoj Opatije

Treba istaknuti da je u lepezi europskih obalnih lječilišta i kupališnih gradova koji su nastajali od 18. stoljeća u Engleskoj, a do kraja 19. stoljeća i na europskom kontinentu, Opatija jedno od rijetkih koje je izgrađeno na mjestu bez definirane urbane strukture.

Urbanistički razvoj Opatije možemo podijeliti na četiri faze. Prva se odnosi na vrijeme od 1882., kada Društvo Južnih željeznica počinje s izgradnjom lječilišta, pa sve do 1918. godine. Ta faza ima dva prijelomna trenutaka. Prvi je označen smrću Friedricha Juliusa Schülera (1832.–1894.), agilnog direktora Društva pod čijim je ravnanjem stvoren

urbanistički temelj grada, a drugi predajom poslova Južnih željeznica Međunarodnom društvu spavaćih kola 1898. Od tada opatijska urbanistička kola kreću nezaustavljivo nizbrdo.

Druga je faza međuratno razdoblje, kada se nije previše gradilo, a treća vrijeme socijalističke izgradnje i masovnog turizma, kada su neki od dijelova urbane strukture Opatije nepovratno narušeni.

Četvrta faza, koja započinje 1990. i još uvijek traje, obilježena je s jedne strane novim zamahom nacionalnog i međunarodnog kapitala koji novim gradnjama i dogradnjama zagušuje ionako preopterećenu urbanu matricu grada, a s druge, pozitivne, revitalizacijom i rekonstrukcijom turističke graditeljske baštine. Opatija je nastala kao vrtni grad temeljen na ideji soliterne gradnje i slobodnog, organskog rasta urbanih cjelina koje su se umnožavale logikom linearne adicije uz obalu i lepezastog širenja prema zaleđu. »Za razliku od općeprihvaćene geometrijske koncepcije (vrtloga grada, op. aut.), ovdje se planiralo u suodnosu s prirodom i vidicima.«⁷

I da je bilo predviđeno, geometrijsko planiranje bilo bi osuđeno karakterom zemljišta, koje je reljefno konfigurirano, strmo, kamenito, ispresijecano vododerinama i potocima, te obilježeno razvedenom kamenitom obalom. Glavne cestovne i pješačke komunikacije slijede liniju obale, s povremenim okomitim komunikacijskim upadima, pa je shvatljivo da je i naselje raslo tom logikom, formirajući se kao duguljasti grad uz obalu, pravcem progresivne i manje-više sukcesivne linearne urbanizacije.

Tri pravca odredila su širenje Opatije: obala s obalnim putom, Plomska državna cesta (*Fianona Reichsstrasse*, današnja ulica M. Tita), izgrađena 1843. i Nova cesta iz 1908. Osim vrlo rijetkih iznimaka u samom središtu naselja, gradnja je rješavana uglavnom terasasto (*cottage* sustav), s usijecanjem zemljišta, nasipavanjem ili kombinacijom te dvije metode. Opatija nema trgova jer za njih nije bilo mjesta i jer je komunalni standard, za koji je bila zadužena Općina, uvijek zaostajao u trci s *Lječilištem*, hotelijerima i vlasnicima pansiona i vila. Također, ne treba zaboraviti da je Opatija umjetno stvoren grad, čiji broj stanovnika određuju godišnja doba (predsezona, sezona, posezona), kako nekoć, tako i danas.

Ono što u Opatiji možemo nazvati definiranim urbanitetom u najboljem smislu te riječi, događalo se u najranijim vremenima nastanka turističke Opatije, na zemljištima koje je za potrebe izgradnje novoga grada otkupilo Društvo Južnih željeznica.

Cijelo je područje bilo u potpunosti urbanizirano i uključivalo je i dio urbanizirane prirode, tj. velike površine pejzažnih parkova engleskoga tipa, sa šetnicama, vidikovcima, paviljonima, kupalištem i obalnim putom, koji se u neprekinutoj liniji proteže od Voloskog do Lovrana.

Ostali dijelovi Opatije, iako privlače pažnju svojim dekorativnim pročeljima, uglavnom nastaju neplanski, kao rezultat brze izgradnje i fascinantna gospodarskog rasta, koji možemo usporediti sa zlatnom groznicom u Kaliforniji 19. stoljeća. Ako znamo da se podizanje jednog pansiona srednje veličine isplatilo u godinu dana (ne treba zaboraviti da je glavna sezona bila zimska), bit će nam jasno zašto je Opatija nastala u svega dvadeset do trideset godina.

Od opatijskih turističkih početaka 1882. na snazi je bio *Istarski građevni red* iz 1874., a od 1892. *Lječilišni pravilnik*. Tek je 1899. Općina usvojila *Građevni regulativ za Lječilište Opatiju*.⁸ Regulativ spominje i »plan regulacije«, koji nikada nije pronađen. Prijedlog novog regulacijskog plana bio je načinjen 1908., u vrijeme izgradnje Nove ceste, ali više vlasti nisu ga potvrdile.⁹

Međutim, pritisak investitora za novom izgradnjom, dogradnjama i nadogradnjama bio je toliki da jedna mala općina kao što je bila Opatija (uz Veprinac, nešto kasnije) jednostavno nije imala odgovarajuće mehanizme kojima bi spriječila neadekvatno bujanje grada.

Turistička arhitektura na Rivijeri

Stilski, arhitektura Opatije dijete je historicizma. To je arhitektura kontinenta preseljena na Mediteran, gdje je dobila neke mediteranske odlike. Raspon stilova vrlo je širok: od čistih stilova ranoga historicizma, sve do romantike visokoga historicizma, u kojem se do neprepoznatljivosti mijesaju stilski idiomi neorenesanse, neobaroka, neorokokoa, neoklasicizma...,¹⁰ kao i sasvim novih rješenja nastalih na podlozi povijesnih stilova. Opatija bilježi i dolazak secesije, ali u većini slučajeva tek kao dekorativnu prilagodbu novom jeziku novoga stila (rijedak izuzetak je hotel *Palace*).¹¹ Pojedinačno možemo govoriti i o arhitekturi protomoderne, koja se očituje kao rezultat ugledanja na uzore proistekle iz bečke *Wagner Schule*.¹²

Planskom izgradnjom Opatije kao zimovališta i lječilišta nakon 1884., uz hotele, pansione, stambene zgrade, parkove i prateću infrastrukturu, nastaje i velik broj ladanjskih vila, čija izgradnja (u različitim stilskim slogovima) traje do danas. Riječ je, u biti, o tipologiji koja je ustanovljena još 1844. izgradnjom prve opatijske vile – *Angioline*.

Dva su središta Opatijske rivijere u kojima i oko kojih se grade vile – Opatija i Lovran. Osim u samoj Opatiji vile nastaju u pravcu Voloskog s jedne, te u pravcu Ike s druge strane, dok u samom središtu Lovrana takvih vila gotovo da nema jer njihovu gradnju priječi srednjovjekovna gradska jezgra i hoteli koji su izgrađeni po obodu i u blizini centra grada. Ali zato okolica Lovrana ne oskudijeva ladanjskim vilama, koje do 1918. nastaju u smjeru Mošćeničke Drage i suprotne Ike.

Pravilo je da se vile nastoje smjestiti što je moguće bliže moru, što znači između glavne prometnice i obalnog puta, da u načelu imaju što veću okućnicu koja je hortikulturno uređena i prilaz do mora (najčešće ispod obalnog puta, izravnom komunikacijom vrt – obala), gdje se izvodi kupališni dio (zaravan) s kupališnim kućicama u kamenu ili drvetu, kao i lučica.

Glavno pročelje vila uvijek je okrenuto prema moru, sa širokim prozorskim otvorima i vratima koja vode na trjemove, terase, balkone i/ili lođe, dok su glavni i servisni ulaz smješteni na strani ceste.

Većina je vila rezidencijalnog tipa, namijenjena povremenom obiteljskom boravku, s jasno naznačenim elementima privatnosti prostora (ograde od kamena, s balustradama ili bez njih, kovanog željeza ili živica).

Na području Opatijske rivijere takve vile nastaju od kraja devetnaestog do početka dvadesetog stoljeća u historicističkim, neostilskim slogovima ili u varijantama secesije, tj. stila 1900., s vrlo rijetkim primjerima protomodernih rješenja.

Nakon II. Svjetskog rata i nacionalizacije rezidencijalne vile Opatijske rivijere postaju uglavnom stambeni objekti u koje se smješta i po nekoliko obitelji, što je glavnim razlogom neadekvatnih unutrašnjih pregradnji, dogradnji i prigradnji, uz devastaciju i propadanje (zbog neodržavanja), kako samih vila, tako i okućnica. Procesi privatizacije nakon 1990. godine šansa su za povratak tih zdanja u prvobitno stanje.

Vila Münz i naručitelj Jakob Ludwig Münz

Naručitelj gradnje vile Münz, Jakob Ludwig Münz,¹³ rođen je 24. veljače 1853. u Münsingenu (35 km zapadno od Ulma, u Bavarskoj, Njemačka).

Započeo je raditi kao građevinski majstor (obrađivač kamena) na Katedrali u Ulmu. Nakon što je postao uspješni poduzetnik nerijetko se potpisivao kao *Baumeister*.

Kakvo je bilo Münzovo školovanje i da li ga je imao nije poznato, ali se zna da je dobio posao reorganizacije jednog dijela tvornice strojeva *Georg Fischer* u Schaffhauzenu (Švicarska), te da je sudjelovao u gradnji dionice Švicarske nacionalne željeznice od Winterthura do Luzerna.

Preko Švicarske i kasnije Mađarske stigao je i do naših krajeva. Radio je na pulskoj, riječkoj, opatijskoj i tršćanskoj infrastrukturi, posjedovao je kamenolom u južnom Tirolu, sagradio je u Puli *Grand hotel* i nekoliko palača, te utemeljio prvu autobusnu liniju Rijeka–Pula.¹⁴ Zalagao se i za dovršenje trase Južnih željeznica od Pivke do Rijeke.

U to je vrijeme upoznao ing. Wenzela Nickla podrijetlom iz Damnaua (tadašnja Sudetska oblast), oženjenog Slovenkom Marijom Fajdiga iz Postojne. Njihovo je prijateljstvo 1875. rezultiralo brakom između J. L. Münza i kćeri ing. Nickla – Emme Nickl. Zahvaljujući supruzinu podrijetlu, Münz je kasnije dobio švicarsko državljanstvo, koje obitelj Münz do danas ima. U tom je braku rođeno četvero djece. Prvo je umrlo u ranim godinama života u Švicarskoj. Kći Paula također je umrla u mladosti (pokopana je na starom groblju u Voloskom). Dva sina, Othmar i Theodor, kasnije su postali inženjeri i radili su zajedno s ocem u Istri.

J. L. Münz bio je jedan od glavnih koncesionara prvog električnog tramvaja koji je povezivao Matulje (željeznički kolodvor), Opatiju i Lovran. Godine 1900. Bavarac Alfred Wrede, predsjednik Allgemeine Credit-Vereinsbank, u suradnji sa svojim tehničkim savjetnikom J. L. Münzom, zatražio je koncesiju za izgradnju električnog tramvaja. Realizacija te ideje nailazila je na velike poteškoće iz više razloga. Tramvaj na parni pogon nije mogao doći u obzir zbog buke i zagađivanja zraka, koji bi odbili goste Opatije. Nadalje, s vlasnicima parcela kojima je pruga trebala prolaziti moralo se cjenkati za svaki komad zemlje. Zatim, u cijeloj se Austriji do tada koristio napon od 550 volti, a za tramvaj je trebao napon od 750 volti. Osim toga, zbog jakog nagiba zemljišta

između Matulja i Voloskog trinaest je vagona trebalo opremiti jakim elektromagnetskim kočnicama, najmodernijima u to vrijeme. Također, zbog jakih naleta bure pojavila se opasnost od prevrtanja vagona, pa je svaki vagon morao biti posebno opremljen mobilnim telefonom koji se mogao pripočati izravno na telefonsku mrežu uz prugu.

Sve je to Münz uspio srediti, za što mu je bilo potrebno osam godina. Konačno, 9. veljače 1908. otvorena je tramvajska pruga od Matulja do Lovrana u duljini od 12 km, kao jedina pruga u Austriji s naponom od 750 volti.

Tramvaj je u Opatiji i okolici vozio do 31. ožujka 1933., kada je ukinut.

Točno mjesec dana nakon otvaranja tramvajske pruge (9. ožujka 1908.) Münz podnosi veprinačkoj općini molbu za gradnju vile u Ičićima. Godinu dana kasnije (1909.) kao stalno mjesto boravka Münzovih spominje se Pula.

Uz Münzovo ime vezana je i ideja izgradnje žičare od Oprića iznad Lovrana do Učke, koja je (premda je dokumentacija već bila pripremljena) ostala nerealizirana.

Po smrti J. L. Münza (9. kolovoza 1930.) vilu nasljeđuje njegova supruga Emma i snaha Charlotte (rođena Schöller), a kasnije stariji sin Theodor, te poslije njegove smrti mlađi sin Othmar. Vila je poslije II. Svjetskog rata nacionalizirana. Devedesetih godina 20. stoljeća Grad Opatija vilu prodaje privatnicima, koji je žele nadograditi i pretvoriti u pension. Zbog protivljenja konzervatora nadogradnji¹⁵ novi vlasnici odustaju od nje i vilu prepuštaju propadanju.

Zanimljivo je da je ograda od kovanog željeza oko vile jedna od rijetkih sačuvanih na području Opatijske rivijere, jer su za vrijeme rata Talijani uglavnom poskidali sve ograde za potrebe ratne industrije. Razlog tomu je vjerojatno činjenica što su Münzovi bili (i) švicarski državljani.

Jakov Ludwig Münz pokopan je na Središnjem groblju u Grazu.

Kronologija gradnje vile Münz¹⁶

U dokumentaciji se kao vlasnica zemljišta spominje Ema (Emma) Münz, supruga J. L. Münza. Adrese su se tijekom vremena mijenjale. Najranija je adresa Veprinac br. 156. Nakon II. Svjetskog rata adresa glasi Cesta M. Tita br. 3, a danas Liburnijska 3, Opatija.

Molba za dozvolu gradnje podnesena je 9. ožujka 1908., a komisijski očevid održan je 12. svibnja 1908. godine. Dozvola za gradnju izdana je već 20. svibnja iste godine. Molba za dozvolu stanovanja podnesena je 27. ožujka 1911., što znači da je vila te godine i dovršena. Gradnja je trajala nešto manje od tri godine. Dozvola stanovanja izdana je 3. travnja 1911.

Izvođač gradnje bila je Münzova tvrtka Bauleitung der Baunternehmung JACOB LUDWIG MÜNZ, registrirana u Beču.

Arhitekt vile je nepoznat.

Uz vilu je, oblikovno i stilski usklađena s vilom, najvjerojatnije neposredno nakon I. svjetskog rata, izgrađena garaža.

Opisi i raščlamba arhitekture

Vila Münz smještena je u Ičićima, izvorno neposredno uz more, a danas iznad betonskog zaravanka ACY-jeve Marine Ičići, uz glavnu prometnicu, na pravcu stare *Reichsstrasse*, što je utjecalo na oblikovanje okućnice (vrta). Naime, da bi vila i vrt oko nje uopće mogli biti izvedeni, trebalo je premjestiti cestu. Nepoznati arhitekt nije stari pravac ceste anulirao iz memorije prostora, već ga je posebno naglasio glavnim, velikim uzdužnim potpornim zidom vrta od rustično obrađenih kamenih kvadara, koji je samo presložen, tj. ponovo izgrađen na istome mjestu adekvatnijom tehnologijom, kao i malim podzidom uz stubište koje vodi na obalni put i obalu. Za linije terasastog uzdizanja vrta, tj. (pre)gradnju podzida, upotrijebljene su, dakle, linije pravca stare ceste kao pamćenje i reminiscencija prostornih odnosa. Agresivno mijenjanje cestovnog pravca nadomješteno je i ublaženo pasivnim načelom čuvanja sjećanja na negdašnju situaciju.

Osim ove s obalom usporedne komunikacije postojala je i na nju okomita, pješačka, koja je vodila od stare zgrade isusovačkog posjeda do mora.¹⁷

Projektant vile i vrta sačuvao je i pješačku komunikaciju, dok je u prolaz na velikom potpornom zidu ugradio novooblikovani portal sa zaglavnim kamenom, koji nosi uklesanu godinu 1640. (1649.?). Zaglavni je kamen vjerojatno spolij koji je izvorno možda stajao na istome mjestu, ali na nekom

starijem portalu, determinirajući kronogramom godinu izgradnje pješačkog puta.

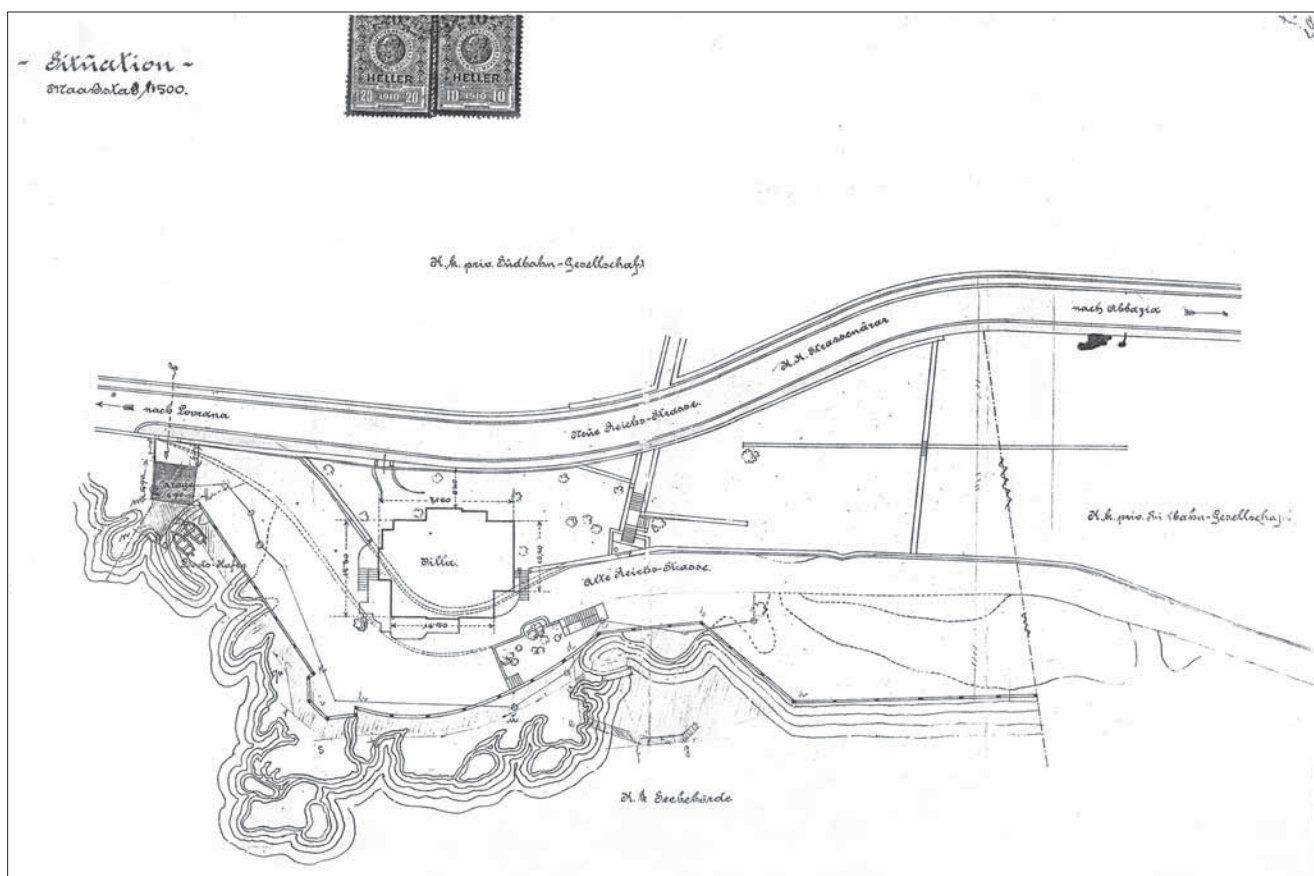
To je jedan od vrlo ranih primjera poštivanja *genius loci*, tj. pokušaja uklapanja u ambijent, što je kao ideja i realizacija proizašlo iz teorijskih promišljanja arhitekata *Wagner Schule*. Vrt vile Münz ilustrira i jedno od temeljnih načela secesije koje je inaugurirao arhitekt Josef Hoffman 1896. godine po povratku s Caprija, gdje je proučavao lokalnu graditeljsku tradiciju: »Moderna arhitektura, da bi s pravom zaslužila taj atribut, mora voditi računa ne samo o problemima ambijenta nego i o arhitekturama određenih sredina.«¹⁸

Smještena na izduženoj parceli, neposredno uz more, vila je svojim vrtom »premostila« obalni put. To je jedini opatijski primjer svojevrsnog ugrožavanja i zatvaranja obalnog puta, u njegovoj ukupnoj dužini od četrnaest kilometara od Voloskog do Lovrana, oko čega su svojevremeno vođeni sudski sporovi i bogata prepiska između vlasnika vile i nadležnih službi.

Dominantni volumen vile okružen je adekvatno velikom površinom vrta.

Cijela okućnica izvorno je bila hortikulturno osmišljena. Kaskadnu parcelu uzdužno dijeli već spomenuti visoki potporni zid.

Na gornjoj razini okućnice postoji još jedan potporni suhozid, kao i na njega okomita uska pješačka komunikacija, te

1 Vila Münz, Ičići, situacija, 1907/8. (Foto Kurti, Opatija)
Vila Münz, Ičići, situation, 1907/8

2 Vila Münz, Ičići, situacija – snimak iz zraka, 2008. (ljubaznošću Geoprojekta d.d., Opatija)

Vila Münz, Ičići, situation – aerial photograph, 2008. (by courtesy of Geoprojekta d.d., Opatija)

3 Vila Münz, Ičići, vrata kolnog ulaza od kovanog željeza, 2000. (foto: B. V.)

Vila Münz, Ičići, door of the carriage entrance, of wrought iron, 2000

nekoliko manjih podzida okomitih na stubište vrta, naznačenih na tlocrtnoj situaciji.

Na glavnom potpornom zidu nalazi se ograda od obrađenoga kamena s umetcima od šupljih cigli, koje tvore geometrijski dekorativni uzorak. Na pilonima ograde kameni su toskanski stupovi – nosači odrine šetnice koja se stere uzduž cijelog potpornog zida do sjeveroistočnog kraja parcele. Šetnica, u ukupnoj dužini od 80 metara, sastojala se od 44 stupa. Na stupovima se nalazila drvena konstrukcija koja je nosila vinovu lozu. Stupovi su izrađeni od nabrežinskog kamena (Nabrežina ili Aurisina u blizini Trsta).

Na sjeveroistočnom dnu donje parcele nalaze se zgrade koje su izgrađene u drugoj polovici 20. stoljeća za potrebe dječjeg odmarališta (*Detska radost*, Skoplje), bez ikakve povijesno-umjetničke vrijednosti ili značenja.

Četiri samostojeća stupa (na kojima je mogla biti postavljena odrina), neposredno ispod istočnog ugla vile, označavaju depresiju u vrtu. Taj upušteni dio vrta (ribnjak?), sa stubištem koje vodi do obalnog puta, flankiran je fino obrađenim kamenim kvadrima što oblikuju zid unutar kojega su smještene kamene klupe. Prolaz na obalni put zatvaraju željezna vrata izuzetno reducirane geometrijske dekoracije secesijske provenijencije.

Sva je okućnica sa strane ceste, odvojena od nje niskim zidom od kamene rustike, nadvišenim ogradom od kovanog željeza bogate biljne i geometrijske ornamentacije kasnohistoričkog i secesijskog tipa. Ograda se otvara širokim reprezen-

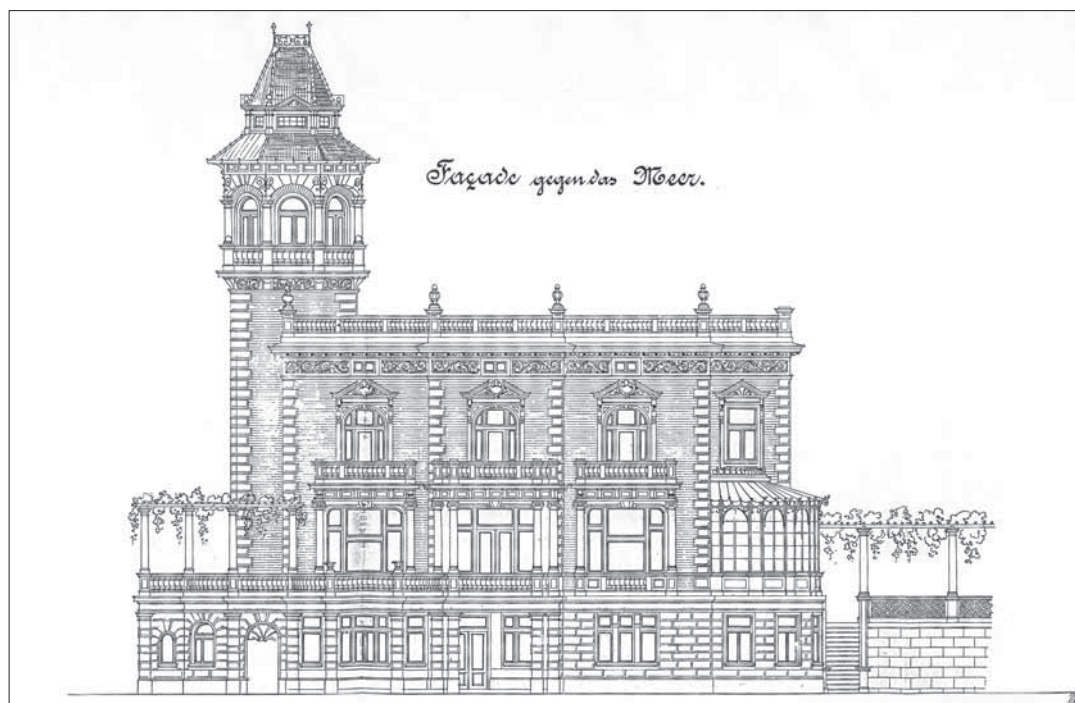
tativnim portalima od kovanog željeza na mjestima glavnog i garažnog ulaza. Ograda vrta prema obali na jednom je dijelu identična onoj glavnog potpornog zida vrta (kamen i šuplja cigla), dok je u svim ostalim dijelovima žičana, ponegdje iz vremena gradnje vile, a na krajnjem sjeveroistočnom dijelu naknadna (izvedena poslije II. Svjetskog rata).

Uz sjeveroistočno pročelje vile projektom je bilo predviđeno vanjsko stubište, koje nije izvedeno. Izvedeno je dvokrako stubište uz jugozapadno pročelje, naznačeno na situacijskom tlocrtu.

Podzid uzmorske strane okućnice vile u isto je vrijeme i podzid natkrivenog dijela obalnog puta, čiji armiranobetonski strop nose strukture izvedene od bunja, sa širokim otvorima zaključenima arhitravima, polukružnim i segmentnim lukovima. U razini vrta na dva se mjesta nalaze plitki kameni balkoni s balustradama poduprti kamenim konzolama ugrađenima u armiranobetonske arhitrave, koje nose po dva toskanska stupa.

Prije izgradnje marine u potpornom zidu nalazila su se dva veća, polukružno svedena otvora. Jedan je služio kao prilaz lučici i popločanom kupalištu vile, dok su u drugom bile smještene kabine s pregradnim zidovima i kamenim klupama.

Cjelokupna konstrukcija obalnog puta, premda uglavnom javnoga karaktera, svojim oblikovanjem čini nerazdruživo jedinstvo vile i njezine okućnice kao dio cjelovito zamišljenog *Gesamtkunstwerka*.

4 Vila Münz, Ičići, nacrt uzmorskog pročelja, 1907/8. (Foto Kurti, Opatija)
Villa Münz, Ičići, drawing of the sea facing facade, 1907/08

Vila Münz spada u tip rezidencijalnih ladanjskih vila. Glavnim se pročeljem otvara prema moru u osi jugoistok–sjeverozapad, što je pozicija idealna za maksimalnu insolaciju. Drugim riječima, pročelje okrenuto prema moru, s terasama, balkonima, ostakljenim zimskim vrtom i širokim otvorima, osunčano je tijekom većeg dijela dana, dok jugozapadno pročelje prima zapadno sunce, pa je ta činjenica razlogom nepravilnog (nesimetričnog) smještaja terasa i balkona na spoju jugoistočnog i jugozapadnog pročelja.

Zgrada se sastoji od dva volumena: uglavnom jedinstvenog, tlocrtno nepravilnog središnjeg korpusa i okomice kule na jugozapadnoj strani. Podjela etaža naglašena je kamenom kvadarskom rustikom suterena, linijom terasa i kordonskim vijencima između suterena i prizemlja, balkonima i manje ili više istaknutim diskontinuiranim razdjelnim vijencima i kamenim pojasovima između prizemlja i prvoga kata, te završnim keramičkim frizom ispod krovnog vijenca, poduprtim nizom konzola.

Prozorski otvori i otvori vrata svojim rasporedom slijede osi koje su djelomično simetrične na jugoistočnom (uzmorskom), sjeveroistočnom i sjeverozapadnom (zona ulaza) pročelju. Svi prozori imaju bogatu arhitektonsku plastiku, a ograde terasa i balkona balustrade. Bridovi glavnoga korpusa vile i tornja pojačani su kamenom kvadarskom rustikom s dvostrukim, stepenastim anatirozama, dok je gotovo cijeli zidni plašt prekriven smečkasto-narančastim keramičkim pločicama debljine dva centimetra. Keramika je izostala jedino u prizemlju rizalita glavnog ulaza (kamen) i na zapadnom uglu prizemlja, gdje rustično oblikovana žbuka slabijom kakvoćom materijala označava stan

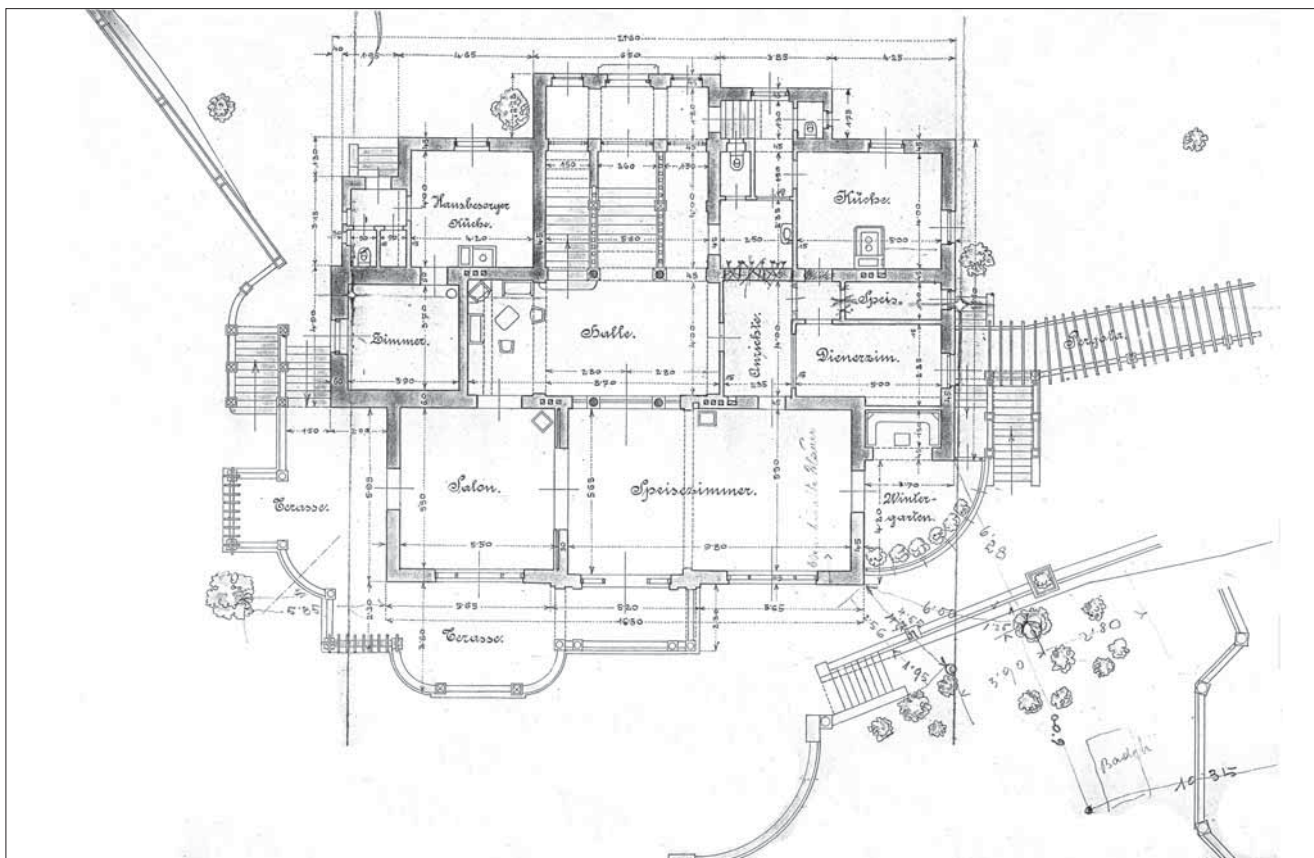
kućepazitelja. Nejasno je zbog čega se identična obrada pročelja pojavljuje na jugozapadnoj bočnoj strani rizalita glavnog ulaza (možda je razlog naknadno probijen prozor).

Diskontinuitet u vrsti i strukturi materijala, pa time i oblikovanja pročelja naglašen je metalnom konstrukcijom (s umetnutim staklenim površinama) zimskog vrta u obliku četvrtine valjka, na istočnom uglu vile.

Krov je izvorno bio dvostrešan, blagog nagiba, pokriven drvenastim cementom (*legnolit* ili *Holzzement Dach*). Uokviren je ogradom s balustradama u funkciji atike. Na pilonima ograde nalaze se vaze od terakote. Nakon II. Svjetskog rata izveden je ravan krov.

Kula je pravilne, kvadratne osnove, u gornjem dijelu osmerokutna, s plitkim balkonima s balustradama uokolo, položenima na izbačeni vijenac koji nose snažne konzole. Otvori vrha kule naizmjenice su polukružno zaključeni (prozori) ili pravokutni (balkonska vrata) i smjenjuju se u pravilnom a-b-a ritmu. Pročelja osmerokuta obrađena su zaglađenom žbukom s jednostavnom profilacijom arhitektonske plastike. Kula ima široku osmerokutnu krovnu strehu pokrivenu limom, koju nose poprečne, dekorativno profilirane drvene grede. Iznad strehe je osmerokutna lanterna s pravokutno položenim prozorima i strmim roženičkim krovom germanške tradicije, pokrivenim ocakljenim keramičkim crijepom metalnih preljeva.

Međukatne konstrukcije, terase i balkoni od armiranog su betona (*Armierter Beton System Wayss*, nazvan po vlasniku patenta G. A. Wayssu).

6 Vila Münz, Ičići, tlocrt prizemlja, 1907/8. (Foto Kurti, Opatija)
Villa Münz, Ičići, ground floor plan, 1907/08

Terase i prizemne površine neposredno uz vilu popločene su reljefnim keramičkim pločicama jednostavnog ili bogatijeg dekorativnog uzorka, ovisno o pretpostavljenoj važnosti i funkciji prostora na kojima se nalaze. Na nekim dijelovima opločenja nedostaju ili su zamijenjena kasnijim, neadekvatnim materijalima i oblikovnim rješenjima.

Tlocrtne dispozicije pokazuju da je vila projektirana iznutra prema van, što je, s obzirom na vrijeme projektiranja (1908.) i gradnje (1911.), čini protomodernom. Tlocrtne nepravilnosti (koje historicizam ne podnosi) proizlaze upravo iz toga, za ono vrijeme modernog sustava promišljanja arhitekture.

Veliko reprezentativno trokrako stubište s odmorištem, u sredini sjeverozapadnog dijela vile, povezuje prizemlje, suteran i kat. Osvjetljava ga veliki prozor s razdjelnicama, koji je smješten iznad glavnog ulaza. Ulazni dio prizemlja ima vestibul, iz kojega se prolazom dolazi do središnjega hola, koji se proteže kroz dvije etaže. Oko hola su u prizemlju raspoređene prostorije.

Pomoćno stubište, zahodi i servisne prostorije prizemlja nalaze se u sjevernom dijelu vile, okrenuti prema cesti i vrtu, a stan kućepazitelja, komunikacijski potpuno odvojen od ostalih prostora, u zapadnom.

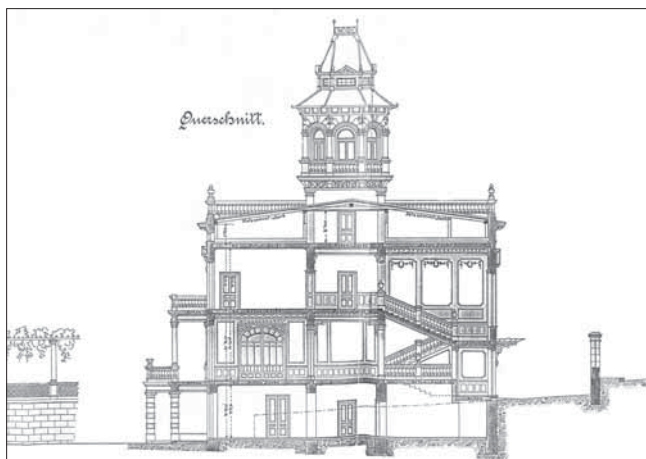
Iz hola se prema jugoistoku ulazi u manji salon i veliku blagovaonicu, te kroz široka vrata na dva koljena na terase s pogledom na more (*piano nobile*). Iz blagovaonice se ulazi

5 Vila Münz, Ičići, uzmorsko pročelje, 2009. (foto: I. Žorž)
Villa Münz, Ičići, sea facing facade, 2009

u zimski vrt na istočnom uglu vile, koji je vratima spojen sa šetnicom vrta.

Na katu, postavljene oko središnje izdužene galerije, na jugoistoku se nalaze dvije spavaće sobe vlasnika vile i obitelji, s izlazima na balkone i s velikom zajedničkom kupaonicom i zahodom između njih, a u ostalim dijelovima sobe za goste, posluhu i velika prostorija s ormarima ucrtanima na tlocrtu (*Kastenzimmer*).

7 Vila Münz, Ičići, uzdužni presjek, 1907/8. (Foto Kurti, Opatija)
Villa Münz, Ičići, longitudinal section, 1907/08

Namjena prostorija u potkrovlju na tlocrtu nije naznačena. Suteran je zbog strmine zemljišta djelomično ukopan i uzdužnim je predsjeljem podijeljen na sjeverozapadni podrumski dio u kojem se nalaze ostave, vinski podrum, praonica i glačalonica rublja, te na jugoistočni s dvije sobe i dva kabineta.

Karakter tlocrtnih rješenja funkcionalno je bipolaran, što znači da su suteran, prizemlje i I. kat središnjom uzdužnom osi podijeljeni na gospodarski i gospodski dio, tj. na prostorije servisnih funkcija (kuhinja, stan domara, zahodi, glačalonica, praonica rublja itd.) i prostorije koje služe vlasniku, članovima njegove obitelji i gostima (kabineti, salon, blagovaonica, spa-vaće sobe...). Jasno je odvojeno uslužno i privatno.

Pronađena projektna dokumentacija ne odgovara u potpunosti današnjoj situaciji, ali je većina preinaka, izgleda, izvedena još u tijeku gradnje. U holu prizemlja, na mjestu na kojem je na nacrtima označen prolaz (vrata), danas se nalazi peć (iza koje je radijator), obložena ocakljenom keramikom, dok je na jugoistočnom pročelju I. kata uz kulu izgrađen balkon koji na nacrtima ne postoji. Donekle je drukčijeg oblika i krov zimskoga vrta, nekoliko prozora potkrovlja s nacrtu nedostaje u stvarnosti, drukčiji su prozorski otvori tornja, nedostaje nekoliko prozora u suterenu itd. No, sve ili uglavnom sve preinake imaju svoj smisao i opravdanje, te ne utječu bitno na osnovnu ideju.

Neka su premještanja zidova u unutrašnjosti izvršena nakon što je vila postala dječje odmaralište (pedesetih godina 20. stoljeća), dok je zidni plašt ostao intaktan.

Cijela je unutrašnjost ukrašena (ili je to bila) vrhunskim djelima umjetničkog obrta i primijenjene umjetnosti. Na podovima, zidovima i ponekom stropu nalaze se keramičke pločice proizvođača VILLEROY. BOSH, Mosaik Fabrik iz Mettlacha u Njemačkoj. Pločice su ili jednoboje, ocakljene, poneke krakelirane, ili s raznim dekorativnim uzorcima, od onih historicističkih (rjeđe) do secesijskih, s florealnim ili geometrijskim dekorativnim uzorkom, ili oslikane. Na jednom od dva oslikana prizora nalazi se upisan monogram: WZB. Možda je riječ o monogramu Vilmosa Zsolnaya, poznatog

mađarskog keramičara iz Pečuha, koji je ponekad početno slovo svog imena pisao s W. U tom bi slučaju B bilo za Budimpeštu, gdje je Zsolnay također imao tvornicu. No, ako znamo da je Zsolnay umro 1900., a da je vila projektirana 1908., a izvedena 1911., ta će mogućnost biti nešto manje vjerojatna, premda je prikaz mogao biti i serijski proizvod, koji je produciran i poslije autorove smrti.

U svakom slučaju, većina keramičkih pločica u unutrašnjosti zgrade, kao i na pročeljima i terasama, proizvedena je upravo tehnologijama koje je otkrio Zsolnay (u suradnji s V. Warthom). Riječ je o eozinu, koji ocaklini daje metalni sjaj (crijep krova tornja) i pirogranitu, kojim su obložena pročelja vile. Ako uzmemo u obzir samo tehniku izvedbe keramike pročelja, friza, pokrova kule i nekih dijelova u unutrašnjosti (kamen, figurativni prikazi i pločice s izrazitim secesijskim ornamentom), tada Zsolnaya ne možemo zaobići i moramo ga uključiti kao gotovo sigurnog proizvođača navedenih opločenja.¹⁹

Uporaba vanjskih keramičkih opločenja početkom 20. stoljeća susreće se uglavnom na kontinentu (Budimpešta, Pečuh, Subotica, Zagreb, Beč...), pa vili Münz, smještenoj uz samo more, upravo ta vrsta neočekivane i na Mediteranu rijetke aplikacije materijala pridaje onaj neobičan, alohton, romantičan i bajkovit dojam.

Stropovi su ili ukrašeni štukaturama plitkog reljefa ili kazetirani (također sa štukaturama), dok je dio hola oslikan dekorativnim uzorcima istočnjačke provenijencije.

Hrastova vrata na posmik koja odvajaju prostorije u prizemlju (*piano nobile*) ostakljena su raznobojnim staklima secesijske ornamentike, izvedenima u tehnici vitraja.

Glavno stubište obloženo je bijelim i ružičastim mramorom. Ograda stubišta od kovanog je željeza s geometrijskom ornamentikom, ukrašena realistički izvedenim cvijetnim uzorcima. Lateralni zidovi stubišta bili su u donjem dijelu obloženi drvetom (s ugraviranom ornamentikom), a u gornjem dijelu svilom. Zidovi blagovaonice i salona također su bili obloženi drvetom (orahovinom, hrastovinom i *pitch-pineom* – bor koji daje smolu).

Ulazna vrata izrađena su od hrastovine. Prozori imaju kristalna stakla debljine šest do osam milimetara.

Sačuvani su i dijelovi pokućstva (ormari, lusteri itd.) iz vremena gradnje.

U vili su izvedena četiri zdenca obložena keramičkim pločicama, od kojih su dva u suterenu novi vlasnici vile uništili.

Unutrašnjost i vanjšina vile Münz svjedoče o uspješno izvedenoj sintezi arhitekture i umjetničkog obrta.

Danas je vila nenastanjena i ubrzano propada.

Garaža čini stilsko i oblikovno jedinstvo (i u vrsti upotrijebljenog materijalu) s vilom, jer je projektirana prije 1918., premda je izvedena nakon I. svjetskog rata. Projektna dokumentacija ne odgovara stvarnom stanju. Prilazno stubište (iz vrta) izvedeno je drukčije negoli je bilo predviđeno projektom. U vrijeme kada je dio prostora adaptiran za stan vozača također je došlo do izmjena prvobitnog stanja. Unutar građevinskih intervencija nakon II. Svjetskog rata, kada je vila služila kao dječje odmaralište, najvjerojatnije

8 Vila Münz, Ičići, keramički friz iznad glavnog ulaza, 2000. (foto: B. V.)

Villa Münz, Ičići, ceramic frieze over the main entrance, 2000

9 Vila Münz, Ičići, detalj unutrašnjosti, 2000. (foto: B. V.)

Vila Münz, Ičići, detail of the interior, 2000

su probijena i dva prozora kata na uzvorskom pročelju, a široki je ulaz za automobile (koji je imao dvojna vrata na posmik) zagrađen.

Interpretacija

Kao što je već rečeno, vila Münz spada u tip rezidencijalnih ladanjskih vila kakvih je na području Opatijske rivijere nemali broj. Međutim, svojom morfologijom i upotrijebljenim materijalima uglavnom odskaka od tipološki sličnih rješenja.

Vila Münz jedina je zgrada na Opatijskoj rivijeri koja je svoj perivoj prenijela preko obalne šetnice. Jedina ima keramičku oblogu svih pročelja (koja izdržava juga i bure, kiše, sunce i posolicu već gotovo stotinu godina). Jedna je od rijetkih čija je bogato dekorirana ograda od kamena i kovanog željeza ostala sačuvana. Jedina ima ispod krovnog vijenca friz (cca 50 cm visok) od polikromnih, reljefnih, glaziranih keramičkih

ploča. Jedina ima krov kule pokriven glaziranim crijepom metalnih preljeva i osmerokutnu lanternu s krovom istog broja uglova, te je do prije desetak godina bila jedna je od rijetkih koja nije maksimalno devastirana.

Ugođaj je nadasve romantičan, prvenstveno zbog kule i njezina pokrova, zatim keramičke dekoracije, te materijala i boje pročelja.

No, kakav je njezin oblikotvorni vokabular ili jezikom kojega stila govori vila Münz? To će pitanje, tj. odgovor na njega zahtijevati detaljniju raščlambu, nakon koje ipak nećemo moći dokraja odrediti njezinu pripadnost samo jednom stilu.

U vrijeme kada je projektirana (kraj 1907. ili početak 1908.) vodeća škola arhitekture u Monarhiji je ona Wagnerova. Ali historicizam, neostilski obrazac, »vrijeme bez stila«, još uvijek traje na svim krajevima Europe. Traje i na crtačem stolu nekog od arhitekata iz Beča, Budimpešte, Pule, obližnje Rijeke ili Opatije. Sva su ta nabranja stoga što nam arhitekt vile Münz nije poznat.

No, pogledajmo što vila Münz ima od zrelog historicizma, koji je na zalazu.

U prvom redu relativno, ali samo relativno, nerazruđen korpus, koji – istini za volju – nije simetričan, čak ni pravilan, ali izvana, gotovo sa svih strana, ostavlja takav dojam. Historicistička je i djelomična, na pročeljima naglašena podjela etaža: vijencima, kamenim pojasovima, frizom, linijama terasa i balkona. Raspored prozorskih otvora uzvorskog pročelja uglavnom je simetričan i ima jedinstvene prozorske osi za sve etaže, što je slučaj i s pročeljem uz cestu, kao i s onim jugozapadnim. Uobičajena diferencijacija otvora, smanjivanje prema gornjim etažama, prisutna je u većini slučajeva, s rijetkim iznimkama. Arhitektonska plastika prozora i vrata koristi se širokim rasponom stilskih varijacija, od antičkih stilskih predložaka, preko visoke (neo)renesanse francuskih i njemačkih uzora do (neo)baroknih obrazaca.

Naglašeni potkrovni vijenac s konzolama i dekorativnim aplikacijama klasične provenijencije dio je vokabulara historicizma. Motivi dekoracija reljefa glaziranoga keramičkog friza ispod krovnog vijenca, identični onima izvedenima u kamenu na arhitravu ulaznih vrata, također su historicistički (biljni dekorativni uzorci talijanske renesanse), kao što je historicistička i ograda krova u funkciji atike i ograde terasa i balkona. Otvaranje prozora na frizu doprinos je arhitekturi graditeljstva visoke renesanse (B. Peruzzi, vila *Farnesina* u Rimu), element koji preuzima i graditelj vile u Ičićima.

Rješavanje raskošnog reprezentativnog unutrašnjeg stubišta kao posebne arhitektonske zadaće, ostatak je tradicije baroka.

Modernost vile Münz prvenstveno se ogleda u konstrukciji, u upotrebi armiranoga betona, od kojega su građene sve međukatne strukture, terase i balkoni. Armirani beton omogućio je i velike otvore vrata i prozora koji se otvaraju prema terasama. Izvorni krov bio je pokriven drvenastim cementom (*legnolit, Holzzement*), a sva su pročelja obložena keramičkim, prije pločama negoli pločicama debljine dva centimetra. Dakle, vila i materijalom potvrđuje pripadnost vremenu u kojem je nastala.

10 Vila Münz, Ičići, začelje, 2009. (foto: I. Žorž)
Vila Münz, Ičići, rear, 2009

Moderno načelo funkcionalne iskrenosti, »harmonizacija umjetnosti i svrhe«,²⁰ provedeno je drukčijim, siromašnijim oblikovanjem zidnoga plašta stana kućepazitelja, koji je, za razliku od ostalih pročelja prekrivenih keramičkim pločicama, izveden žbukom koja imitira kamenu rustiku.

Tlocrtne dispozicije, kao i njihova promjenjivost po etažama (što su u najvećoj mjeri omogućile armiranobetonske međukatne konstrukcije), ukazuju na to da je vila projektirana iznutra prema van, da se prostor organski širio, rastao i raslojavao, što je izrazito moderan pristup, koji je rezultirao asimetričnošću, kako unutrašnjih prostora, tako i dijela pročelja. Vanjska stubišta, terase, balkoni, zimski vrt i veliki otvori vrata i prozora povezuju vilu s vanjskim prostorom, vrtom, pejzažem, tj. ambijentom.

Bipolarni karakter tlocrta u kojem se suteran, prizemlje (*piano nobile*) i kat, središnjom uzdužnom osi funkcionalno dijele na gospodarski i gospodski dio, jasno razdvaja servisno i privatno. Moderno je i načelo grupiranja prostorija oko središnjega hola gospodskoga kata, tj. velike galerije i predsoblja na katu i u suterenu, za razliku od historicističkih, mračnih razvodnih hodnika. Stubište, hol prizemlja i galerija kata osvijetljeni su kroz veliki prozor s razdjelnicama iznad ulaznih vrata, a predsoblje kata krovnim svjetlikom.

Kolorizam pročelja, uporaba prirodnih boja materijala (kamena i keramike), jedno je od temeljnih načela secesije. To je, također, i nekonzistentnost strukture, koja se na vili Münz prepoznaje na mjestu gdje se kontinuitet keramike i kamena pročelja prekida umetanjem ostakljene željezne konstrukcije zimskoga vrta, koji i svojim oblikom (četvrtina valjka) replicira jednu od omiljenih tema bečke secesije. Zaobljeni ugao zgrade iskazuje i želju za kompaktnim modeliranjem volumena, za plastičkom artikulacijom arhitekture, koja je stereometrijsko strogo i simetrično historizma strana.

Od detalja u prilog modernom izrazu možemo navesti velike prozore i vrata s razdjelnicama i ugrađenim nadsvjetlima (*Oberlicht*), zaobljenost gornjih uglova prozorskih otvora i

vrata (na uzvorskom pročelju), identična tlocrtna rješenja terasa na stupcima, kao i njihovo funkcionalno smještanje na ugao zgrade, oko salona i (jednim dijelom) blagovaonice, zbog postizanja efekta maksimalne insolacije.

Izdužena bifora prizemlja (stan kućepazitelja) i trifora kata kule, obje na jugozapadnom pročelju, svojim oblicima i minimalističkom profilacijom otvora bude sjećanje na izdužene bifore Otta Wagnera, koje je upotrijebio na željezničkoj postaji Unter-Döbling 1985./86. godine.²¹

Ograda od kovanog željeza, glavni kolni ulaz s velikim dvo-krilnim vratima, ograde balkona i podrumskih prozora od kovanog željeza, kao i svi detalji vanjštine koji su izvedeni u metalu ponavljaju aporije i stilske slagalice vile koristeći se u oblikovanju elementima historicizma (girlande, npr.), te florealne i geometrijske secesije.

Najzanimljivije je što ta začudna stilska slagalica estetski funkcionira. Najbolji primjer za tu paradoksalnost jest keramički friz ispod krovnog vijenca, koji je mjestom na kojem se pojavljuje i motivom izrazito historicistički, ali je tehnologijom proizvodnje secesijski. U isto je vrijeme i moderni tehnološki novum (slično kao i pločice na pročeljima) i oblikovni relikv – po onome što na sebi nosi, po svom stilskom ispisu.

No, krajnji je dokaz modernosti vile Münz u njezinu *Gesamtkunstwerk* sustavu (sadržaj i izraz kojega je bečka secesija preuzela od glazbenika Wagnera). Što više zalazimo u unutrašnjost vile, što se više krećemo prema detalju, sve je više secesijska. Da je arhitekt u isto vrijeme razmišljao o masama, volumenima, pročeljima i detaljima unutrašnjosti, dokazuje presjek na kojem su ucrtani detalji stubišta, oblikovanja zidnih ploha, vrata (njihov lapidarni oblik, koji odgovara postojećem), pa je čak u nekim prostorima na tlocrtima naznačen raspored i oblik namještaja, koji odgovara onom preostalom.

Ne možemo, dakle, za vilu Münz reći ni da je historicistička niti da je secesijska (ili da pripada stilu 1900., a još preciznije stilovima ili stilskim obrascima početka 20. stoljeća, koje je sve teže podvesti pod ime jednoga stila), već je »kompozitna«, historicističko-secesijska. Jedan uspješan dokaz »tranzicijskog vremena« na razmeđu stilova.

Ono što sigurno možemo reći jest da je romantična i romantičistička, prvenstveno zbog svoje (ponešto predimenzionirane) kule, nalik kuli Katedrale u Ulmu, od kuda je Jakob Ludwig Münz potekao.

Projektant vile nije poznat, a možemo ga tražiti među arhitektima s kojima je Münz radio u Puli (Franz von Krauss, Johann Pokorny, Rudolf Krischan ...) ²² ili u liku samog Münza, koji je svoju profesionalnu karijeru započeo kao građevinski majstor (obrađivač kamena), a znao se, već kao uspješni poduzetnik, potpisivati s *Baumeister*. Poznato je da su neki od najpoznatijih učenika Wagnerove škole arhitekture došli u školu kao obični zidari (najpoznatiji je takav primjer J. Plečnik), a izašli kao arhitekti koji su projektirali budućnost.

Vila Münz u Ičićima po svojoj *Gesamtkunstwerk* koncepciji, tipologiji i morfologiji (koje čine zgrada, unutrašnjost i okućnica), po uporabi plemenitih materijala i vrsnoći izvedbe, jedan je od najznačajnijih graditeljskih pothvata na području Opatijske rivijere.

Ako bismo je po vrijednosti i značenju trebali smjestiti u »periodički sustav« vila na širem opatijskom području, tada bi se našla između vile Kesselstatt (Opatija)²³ i vile Schwegel (Volosko),²⁴ a zajedno s vilom Frappart (Lovran). Naime, vila Kesselstatt (arhitekta iz Graza Leopolda Theyera), izgrađena je 1891. kao tipičan primjer klasičnoga historicizma. Građena je u neorenesansnom stilu, s uzorima u Palladijevim vilama Pisani i Cornaro. Pomak od takve arhitekture »dobrog ukusa« čini u Opatiji i Lovranu bečko-opatijski arhitekt Carl Seidl²⁵, s vilama koje imaju historicističko-secesijske elemente, a od svih je najznačajnija vila Frappart u Lovranu. Na drugoj strani ovoga niza nalazi se vila Schwegel u Voloskom (izgrađena 1901.) arhitekta Maxa Fabianija, koja već primjenjuje protofunkcionalistička rješenja.²⁶

Izvornost i posebnost vile Münz najuočljivija je upravo u materijalu koji se maksimalistički upotrebljava i na njezinim pročeljima i u unutrašnjosti – u keramici.

11 Vila Münz, Ičići, pogled sa zapada, 2009. (foto: I. Žorž)
Vila Münz, Ičići, view from the West, 2009

Bilješke

- 1 Tekst je nastao na podlozi istraživanja i istoimenoga Konzervatorskog elaborata autora u travnju 2000.
- 2 Više o Scarpama i vili vidi u: BERISLAV VALUŠEK, *Vila Angiolina u Opatiji*, Opatija, 2005.
- 3 Više o samostanu i crkvi vidi u: BERISLAV VALUŠEK, *Vrijeme gradnje samostana i crkve sv. Jakova i naknadne obnove (rukopis), priopćenje na Međunarodnom znanstvenom kolokviju u povodu 500 godina prve poznate adaptacije benediktinske crkve sv. Jakova u Opatiji*, Opatija, 22. srpnja 2006.; IVAN OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, Split, 1965., 179 i dalje.
- 4 AMIR MUZUR, *Kako se stvarala Opatija*, Opatija, 1998., 22, 23 (Muzur u bilješkama ne navodi mjesto pohrane gradiva).
- 5 CARL SCHUBERT, *Der Park von Abbazia*, Hartleben's Verlag, Beč, 1894.
- 6 Više o parku i parkovima Opatije vidi u: KORALJKA VAHTAR-JURKOVIĆ, *Opatija – urbanistički razvoj i perivojno naslijeđe*, Rijeka–Opatija 2004.; *Stadtparks in der österreichischen Monarchie, 1765.–1918.* (izd. Géza Hajós), Böhlau Verlag, 2007.
- 7 DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, *Preobrazba Opatije 1882.–1897. – počeci turističke arhitekture*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnost*, 26 (2002.), 145.
- 8 Više o povijesti administrativnog reguliranja gradnji na području Opatije vidi u: BORIS ZAKOŠEK, *Opatijski album*, Državni arhiv u Rijeci, Rijeka, 2005., 14 i dalje.
- 9 BORIS ZAKOŠEK (bilj. 8), 16. Treba napomenuti da je gradnja Nove ceste 1908. započela tek simbolički, zbog godine carskog jubileja, a 1909. stvarno. Isto, 364.
- 10 RENATE WAGNER RIEGER, *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*, Beč, 1970.; VLADIMIR MALEKOVIĆ (ur.), *Historicizam u Hrvatskoj* (katalog izložbe), Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2000.
- 11 ANĐELKA GALIĆ, MIROSLAV GAŠPAROVIĆ (ur.), *Secesija u Hrvatskoj* (katalog izložbe), Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2002.
- 12 MARCO POZZETTO, *La Scuola di Wagner, 1894–1912., Idee-premi-concorsi* (katalog izložbe), Comune di Trieste, Trst 1981.
- 13 Većina životopisnih podataka preuzeta je iz teksta Dine Julius, *Villa Münz u Ičićima – Porfir, tramvaj i malvazija*, u: *Opatija*, studeni 1997., 14, 20–21, te iz knjige: ALFRED NIEL, *Die k.u.k. Riviera, Styria, Graz, Wien, Köln*, 1981., osim podataka o rođenju i smrti, koji su dio *Rodoslovlja Münz – Hummer* (u posjedu autora teksta).
- 14 MILICA ĐILAS, »Vile Münz« u Puli, urbanističko-arhitektonska cjelina s početka 20. stoljeća, u: *Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2004., 153–158.
- 15 Više o konzervatorskim uvjetima vidi u: BERISLAV VALUŠEK, *Vila Münz u Ičićima*, Dokumentacija, povijesno-umjetnička analiza i konzervatorska podloga, Rijeka, travanj 2000.
- 16 Svi podaci o vili navedeni u tekstu dio su projektne dokumentacije i administrativne korespondencije koji se nalaze u privatnom vlasništvu u Beču.
- 17 Cijelo je područje, naime, u 17. stoljeću bilo jedinstvena gospodarska cjelina u vlasništvu isusovaca. Ruševine samostanske zgrade s Kapelom sv. Petra postojale su još pedesetih godina prošlog stoljeća, kada su srušene, a na zemljištu današnje vile bio

je vinograd. Više u: RANKO STARAC, Fragmenti iz povijesti, u: *Opatijska komuna*, 26. siječnja 1990., 131, Opatija.

18

MARCO POZZETTO (bilj. 12), 31.

19

Potvrdu da je zaista riječ o Zsolnayevoj keramici na vili, barem u jednom slučaju, uspio sam pronaći u Zsolnay Muzeumu (koji se nalazi u sastavu Janus Pannonius Muzeuma) u Pečuhu (Mađarska). U dokumentaciji tvornice, koja se nalazi pohranjena u Muzeju, friz vile Münz naveden je pod brojem »Terr. 3644. Villa Abbazia, Fiume (Habenicht) ...majolika renaissance ... friz ...1910. III. 8. Fiume« – odnosi se na mjesto dostave (»franco Fiume«), dok je Habenicht ime osobe (naručitelja, izvođača radova, špeditera...?).

20

CARL E. SCHORSKE, Beč krajem stoljeća, Politika i kultura, Izdanja antibarbarus, Biblioteka Historia, Zagreb, 1997., 103, 97.

21

CARL E. SCHORSKE (bilj. 20), 96, slika 21.

22

MILICA ĐILAS (bilj. 14), 154–156.

23

A. WILD, Il contributo Stiriano, u: *Abitare la periferia dell'Impero nell '800* (katalog izložbe), Provincia di Trieste, MOVE Societa Editrice Trieste, Trst, 1990., 60–72.

24

MARCO POZZETTO, (ur.), *Max Fabiani, Nuove frontiere dell'architettura* (katalog izložbe), Cataloghi Marsilio S. R. L., Venezia, 1988., 148; MARCO POZZETTO, Max Fabiani, MGS Press, Trst, 1998., 110–111.

25

Više o C. Seidlu i vili Frappart vidi u: BERISLAV VALUŠEK, Carl Seidl i lovranske vile, u: *Liburnijske teme*, 6 (1987.), Opatija, 217–223.

26

DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ (bilj. 7), 145.

Summary

Berislav Valušek

The Villa Münz in Ičići

Begun as a tourist spot in 1844 when the Villa Angiolina was built, Opatija underwent rapid development after 1884 when the Southern Railways Company of Vienna started the transformation of the city into a fashionable wintering place and health resort. The growth of Opatija, constrained by the line of the coast and the steep terrain, is of an irregular and organic character, resulting in numerous town planning »conundrums«. The architecture of the Opatija Riviera is mainly Historicist, i.e. Romantic, with rare *Sezession* and still rarer Modern approaches. A particular contribution to the urban area of the Riviera is made by the villas located along the coast, inside large grounds. The Villa Münz in Ičići, property entrepreneur Jakov Ludwig Münz, is one of the grandest villas in the Riviera area. In designing the grounds, the unknown architect respected the genius loci, retaining the memories of the previous spatial relationships, thus being consistent with the then most advanced theoretical considerations of the Wagner school of architecture. The villa is covered outside almost entirely with ceramic tiles, and the roof with a tower of tiles with iridescent colours, produced probably in the Vilmos Zsolnay ceramic works

in Pecs, Hungary. Ceramics, material of the new age, the discontinuity and inconsistency of the structure of the facade, which is manifested in the insertion of the glazed iron construction of the winter garden, and the design according to the principle of inside to outside and the functional division of the interior spaces, locate the villa in the area of proto-modern architecture. The integrated design effort (Gesamtkunstwerk) which includes village, garden, structures of the coastal promenade (mooring, bathing place) is also a proof of its being rooted in contemporaneity. At the same time, the Romantic tower, the classical allocation and differentiation of apertures, with the marked symmetry of the individual parts of the facade, the stylistic elements of architectural three dimensional decoration and ornamentation are of Historicist origins, and we can thus distinguish the Villa Münz as architecture that is a blend of Historicism and *Sezession*, but above all Romantic.

Key words: architecture, villa, Historicism, *Sezession*, Opatija, Gesamtkunstwerk, ceramics